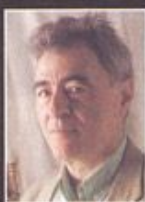

Ο χορός στην Ελλάδα

...από τον Παραδοσιακό χορό στη Ρούμπα και τον καρσιλαμά και από την Ιζαντόρα Νιάνκαν στον Κλασικό Ευρωπαϊκό.

πως διασκεδάζουν οι έλληνες....

Του Αλκη Ράφτη
Κοινωνιολόγου
Προέδρου του Διεθνούς Συμβουλίου Χορού
στην ΟΥΝΕΣΚΟ

Στην Ελλάδα, όπως σε κάθε χώρα, εξελίσσονται παράλληλα τρεις μεγάλες κατηγορίες χορευτικής δραστηριότητας. **Η πρώτη είναι ο δημοτικός χορός**, ο χορός του χωριού, που διαιρείται σε παραδοσιακό και σε φολκλορικό χορό. Ο φολκλορικός είναι παράγωγος του παραδοσιακού και απομίμησή του, όταν δεν εκτελείται πια σε παραδοσιακές συνθήκες.

Δεύτερη κατηγορία είναι ο χορός σαλονιού, ερασιτεχνικός χορός της πόλης, κυρίως ζευγαρωτός. **Η τρίτη είναι ο σκηνικός χορός**, από επαγγελματίες, που περιλαμβάνει είδη όπως το μπαλέτο, ο μονιέρνος, το μιούζικ-κωλ.

Το ξεκίνημα του αιώνα βρίσκει την Ελλάδα να κυριαρχείται από τον παραδοσιακό χορό. Η μικρή τότε Ελλάδα είναι καθαρά αγροτική, τα χωριά έχουν ξεχάσει τον οθωμανικό ζυγό και με σταθερή την οικονομία τους ξεφαντώνουν σε γάμους και πανηγύρια. Οι φορεσιές πλουτίζονται με κεντήματα και με κοσμήματα, πριν αντικατασταθούν από την ευρωπαϊκή μόδα. Οι χορικοί «καλλούν» γενναϊόδωρα στα όργανα, ενώ πριν τους έδιναν προϊόντα από τη σοδειά τους. Το κλαρίνο συνεχίζει να εκτοπίζει το ζουρνά και το βιολί τη λύρα.

Η συνοδεία «με το στόμα» δίνει τη θέση της στην οργανική συνοδεία, οπότε ο χορός γίνεται πιο γρήγορος, πιο τεχνικός, πιο αυτοσχεδιαστικός. Οι γυναίκες αρχίζουν να ξεθαρεύουν - σε όλο και περισσότερα μέρη μπορούν να σύρουν το χορό, να ανακατευτούν με τους άντρες στον κύκλο, να συμμετέχουν περισσότερο, σε όλες τις ηλικίες. Οι κάτοικοι μπορούν να μετακινούνται ευκολότερα για να πάρουν μέρος σε πανηγύρια γειτονικών χωριών, οπότε πλουτίζουν το ρεπερτόριό τους, όπως και οι οργανοπαίχτες.

τον 20^ο αιώνα

Στη Θεσσαλία, που μόλις έγινε ελληνική, οι κολήγοι αποκτούν λίγη γη και μπορούν να γλεντήσουν ξένοιαστα χορεύοντας τα βαριά συρτά τους. Με τους Βαλκανικούς Πολέμους η Ελλάδα τριπλασιάζεται, οπότε η Ηπειρος, η Μακεδονία, η Θράκη και η Κρήτη γνωρίζουν τον καλαματιανό και τον τσάμικο που τους φέρνουν οι παλαιοελλαδίτες χωροφύλακες, δάσκαλοι και οι άλλοι κρατικοί υπάλληλοι που διορίζονται εκεί. Η κάθε περιοχή όμως κρατάει σθεναρά το τοπικό ρεπερτόριο, κάθε άλλος χορός αναγνωρίζεται σαν ξενόφερτος, ιδίως οι «αγκαλιαστοί» χοροί που φέρνουν οι γραμματιζόμενοι από τις πόλεις.

Το Λύκειο των Ελληνίδων μοιλιάζει από την πρώτη δεκαετία τις νεαρές Αθηναίες με τη μόδα του φολκλορικού χορού που είχε ήδη εξαπλωθεί στην Ευρώπη. Το συγκρότημά του παρουσιάζει έναν μικρό αριθμό στυλιζαρισμένων δημοτικών χορών, φορώντας φορεσιές Αμαλίας. Αλλοτε δίνει παραστάσεις με αρχαιοπρεπείς χιτώνες εκτελώντας τις απλοϊκές χορογραφίες με τις οποίες οι κυρίες του Κολωνακίου επεδίωκαν να αναστήσουν το αρχαίο κάλλος.

Ερχεται η Ιζαντόρα Ντάνκαν, η μεγάλη πρωτοπόρος του μοντέρνου χορού, με τον αδελφό της Ραϊνμοντ.

Εκείνη είναι αποφασισμένη να πραγματοποιήσει το όνειρό της ιδρύοντας μια σχολή χορού που να δίνει ολοκληρωμένη παιδεία στις αυριανές ιέρειες του φυσικού χορού. Εκείνος - που αν και εξίσου πρωτοπόρος παρέμεινε άγνωστος - μελετάει και διδάσκει βυζαντινή μουσική, υφαίνει τα ρούχα του, κατασκευάζει από τα έπιπλά του μέχρι τα σανδάλια του, κηρύσσει τη χορτοφαγία και την επιστροφή στη φυσική ζωή κατά το πρότυπο των Αρχαίων. Η Ευρώπη όμως είναι εντελώς ανέτοιμη για να δεχτεί τέτοιες ιδέες, πολύ περισσότερο η φτωχή και καθυστερημένη Ελλάδα. Αναγκάζονται να φύγουν μετά από μερικούς μήνες, αφήνοντας μισοτελειωμένο το σπίτι τους στη συνοικία του Βύρωνα, όπου βρίσκεται ακόμα.

Μια εμφάνιση της Λόιε Φούλερ στο στάδιο, όπως άλλες παραστάσεις περιοδεύοντων ευρωπαϊκών θιάσων, δεν αφήνουν ίχνος στα χορευτικά πράγματα της Αθήνας. Η Ελλάδα είναι η μόνη χώρα που γνώρισε τον μοντέρνο χορό - έστω και για λίγο - πριν γνωρίσει τον μεγάλο πρόγονό του, το κλασικό μπαλέτο.

Στις μεγάλες πόλεις εξακολουθούν να εμφανίζονται καλλιτέχνιδες από την Ευρώπη σε θεατράκια και νυχτερινά κέντρα, με χορό που σήμερα θα τον λέγαμε καμπαρέ ή οριεντάλ. Σε μια εποχή που

η θέα του αστράγαλου αποτελούσε ερεθιστική πρόκληση, κάθε κίνηση γυναικείου σώματος επάνω στη σκηνή συγκλόνιζε τους θαμώνες. Τα ελαφριά και φανταχτερά τους κοστούμια, η ευρωπαϊκή μουσική που τις συνόδευε, η άνεση στη συμπεριφορά των χορευτριών εκείνων, ήταν ένα σοκ για τους άντρες θεατές και τις λιγοστές γυναίκες που τους συνόδευαν. Ήταν η πρώτη επαφή τους με έναν εντελώς διαφορετικό τρόπο διασκέδασης.

Ο χορός σαλονιού είχε ήδη εισχωρήσει αρκετά. Για πρώτη φορά τον είχαν δει οι Ελλαδίτες στο Ναύπλιο με την έλευση του Οθωνα. Οι πρώτοι που τον διδάχτηκαν συστηματικά ήταν οι ευέλπιδες, μόλις ιδρύθηκε εκεί η σχολή τους. Ένα περίοπτο επάγγελμα όπως του αξιωματικού ήταν συνδυασμένο με τους καλούς τρόπους και τη λάμψη στις συναναστροφές. Από τότε οι χοροί των ανακτόρων έδιναν τον τόνο στην κοινωνική ζωή των Αθηναίων, με βολς, καντρίλιες και λανσιέδες. Εκεί όμως οι Πολίτες και οι Σμυρνιοί ήταν πολύ πιο μπροστά. Όλοι οι αστοί ήταν χορευτικά δίγλωσσοι, μετά την πόλκα, τη μαζούρκα και το κοτιγιόν οι χοροεσπερίδες πάντα τέλειωναν με συρτούς και μπάλλους.

Η δεκαετία του 30 προδιαγράφει τη μεταπολεμική εξέλιξη. Η χώρα έχει πάρει εδαφικά και πληθυσμιακά την οριστική της μορφή, οι πρόσφυγες της Θράκης, της Μικρασίας και του Πόντου ενσωματώνονται, διατηρώντας όμως τους δικούς τους χορούς. Τα χοροδιδασκαλεία που άνοιξαν από τις αρχές του αιώνα κάνουν χρυσές δουλειές. Στα χωριά οι ντόπιοι εξακολουθούν να κοροϊδεύουν τους «κολλπούς» χορούς που τολμούν να φέρνουν οι νέοι μαζί με το γραμμόφωνο. Η Κούλα Πράτσικα ανοίγει τη σχολή της στην Αθήνα, που θα καταλήξει στην Κρατική Σχολή Ορχηστρικής Τέχνης.

Το δεύτερο μισό του αιώνα ξεκινάει μετά τον πόλεμο, με αλλαγμένο το σκηνικό. Όλα συντείνουν στην ευθυγράμμιση με τα ευρωπαϊκά και παγκόσμια δεδομένα - από χορευτική άποψη επίσης. Αυτή η πορεία συνεχίζεται μέχρι το τέλος του αιώνα, οπότε λίγες ιδιομορφίες μένουν σήμερα για να ξεχωρίζει η Ελλάδα. Στη διασκέδαση των νέων εμφανίζονται τα πάρτυ στα σπίτια με μπλουζ και ροκ-εντ-ρολ. Οι αίθουσες για τανγκό, βολς και φοξ-τροτ σβύνουν, ενώ τα χοροδιδασκαλεία αντιστέκονται. Τα λατινοαμερικάνικα - μάμπο, τσα-τσα-τσα, ρούμπα, σάμπα - θα κρατήσουν λίγο ακόμα. Οι χοροεσπερίδες στις αίθουσες ή στα σπίτια καταργούνται, οι μεγάλοι γενικά παύουν να χορεύουν και οι νέοι καταλήγουν στις ντισκοτέκ.

Χορός

Ο κλασικός χορός εμφανίζεται επιτέλους, είτε σαν θέαμα εισαγόμενο από το Φεστιβάλ Αθηνών, είτε σαν εγχώριο από το μπαλέτο της Λυρικής Σκηνής, καθώς και άλλων σχημάτων που δεν αντέκουν για πολύ χωρίς σοβαρή επιχορήγηση. Στηρίζεται από μια πληθώρα σχολών χορού και ρυθμικής που ο αριθμός τους αυξάνεται σταθερά: από 5 γύρω στο 1950, γίνονται 500 περίπου σήμερα. Εκεί η Ελλάδα έχει την ιδιομορφία ότι από τότε ιχθεί μια νομοθεσία που διέπει λεπτομερώς τη διδασκαλία του έντεχνου χορού, κάτι που στις άλλες χώρες μεσολάβησε αργότερα ή καθόλου.

Άλλη ιδιομορφία είναι το ρεμπέτικο τραγούδι, με το μπουζούκι σαν κύριο όργανο.

Είδος σύμμικτο από στοιχεία παραδοσιακά, ευρωπαϊκά και ανατολίτικα, γεννήθηκε στις παρυφές των πόλεων και συγκίνησε ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού όταν εξαπλώθηκε από τη δισκογραφία, αν και διατήρησε τον περιθωριακό του χαρακτήρα. Οι χοροί του - κυρίως ζεϊμπέκικο, χασάπικο και καρσιλαμάς - είναι προσαρμοσμένοι στους περιορισμένους χώρους των ταβερνείων όπου αναπτύχθηκε στο πρώτο μισό του αιώνα. Κατά το δεύτερο μισό όμως βγήκε στην επιφάνεια κατακτώντας πρώτα τους ξένους με τις ταινίες «Ποτέ την Κυριακή» και «Ζορμπάς», που έκαναν το συρτάκι παγκόσμια επιτυχία. Τελικά το ρεμπέτικο εισημοποιήθηκε στην Ελλάδα, παίχτηκε από το ραδιόφωνο, διαδόθηκε ευρύτατα επηρεάζοντας τα ελαφρολαϊκά και έγινε ένα είδος εθνικής μουσικής. Το ζεϊμπέκικο έγινε ο κατεξοχόν χορός του Νεοέλληνα.

Τελευταία και μεγαλύτερη ιδιομορφία είναι η εξέλιξη του δημοτικού χορού. Όταν το 1953 ξεκινούσε η Δόρα Στράτου τα συγκροτήματα στην Ελλάδα ήταν μερικές δεκάδες. Η οργάνωση, ο αριθμός των χορευτών και η ποιότητά τους σε χορό, μουσική ή φορεσιές ήταν σαφώς κατώτερη από τα αντίστοιχα του εξωτερικού. Η χαρισματική αυτή γυναίκα, αυτοδίδακτη γενικά και χωρίς καθόλου γνώσεις χορού, κατάφερε να δημιουργήσει ένα χορευτικό θέατρο μοναδικό στον κόσμο από πολλές απόψεις. Κατάφερε επίσης να αντισταθεί στη μόδα της σχολής Μιουσέγιεφ που μεσουρανούσε μέχρι το 1990, δείχνοντας το δρόμο σε όλα τα ελληνικά συγκροτήματα.